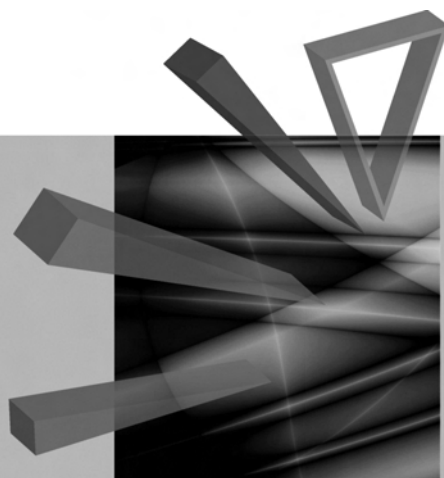

Problemy rozwoju regionalnego

Redaktorzy naukowi
Elżbieta Sobczak
Andrzej Raszkowski

Recenzenci: Piotr Bury, Beata Filipiak, Tadeusz Grabiński, Anna Malina, Danuta Stawasz,
Edward Stawasz, Eugeniusz Wojciechowski

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Aleksandra Śliwka

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon,
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-229-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Malgorzata Markowska, Danuta Strahl: Klasyfikacja dynamiczna europejskiej przestrzeni regionalnej ze względu na poziom identyfikatorów innowacyjności typu Output	15
Marek Szajt: Zmiana pozycji innowacyjnej regionów w rozszerzającej się Unii Europejskiej	29
Elżbieta Izabela Misiewicz: Innowacyjność a rozwój regionalny – model miękki	39
Katarzyna Widera: Analiza porównawcza poziomu innowacyjności regionów	48
Elżbieta Sobczak: Statystyczna analiza pracujących według intensywności działalności B+R w państwach Unii Europejskiej.....	56
Malgorzata Markowska: Klasyfikacja unijnych regionów ze względu na dynamikę charakterystyk innowacyjności (w zakresie Output)	66
Dariusz Głuszczyk: Regionalny system innowacji – ujęcie definicyjne i modelowe (dyskusje na gruncie teorii).....	81
Andrzej Sztando: Ocena systemów wdrażania regionalnych strategii innowacji – raport z badań.....	90
Bartłomiej Jefmański, Malgorzata Markowska: Ocena pozycji polskich regionów ze względu na inteligentną specjalizację w europejskiej przestrzeni z wykorzystaniem klasyfikacji rozmytej.....	102
Anna Beata Kawka: Wpływ jakości kapitału ludzkiego na rozwój regionalny	114
Iwona Skrodzka: Kapitał intelektualny a poziom rozwoju gospodarczego polskich województw – model miękki	124
Malgorzata Juchniewicz, Urszula Tomczyk: Regionalne zróżnicowanie kapitału intelektualnego przedsiębiorstw w Polsce	136
Magdalena Graczyk, Leszek Kaźmierczak-Piwko: Rola ekoinnowacji w procesie zrównoważonego rozwoju regionu	147
Katarzyna Szymańska: Innowacyjność regionu jako narzędzie kształtujące kulturę organizacyjną MSP.....	158
Łukasz Mamica: Wzornictwo przemysłowe jako sektor przemysłów kreatywnych.....	168
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Łańcuchy dostaw w kształtowaniu innowacyjności regionów Polski zachodniej.....	178
Patrycja Zwiech: Znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju województwa zachodniopomorskiego.....	190

Janusz Kornecki, Maciej Kokotek, Arkadiusz Szymański: Wsparcie innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju województwa łódzkiego.....	201
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Instrumenty finansowe wspierające innowacyjność przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego w świetle badań empirycznych.....	211
Marek Obrębalski: Współczesne problemy polityki regionalnej Unii Europejskiej i Polski.....	218
Bogdan Leszkiewicz: Strategie Unii Europejskiej w zakresie polityki regionalnej.....	228
Tomasz Dorożyński: Polityka spójności Unii Europejskiej a gospodarka lokalna i regionalna.....	236
Ewa Kusidel: Wpływ polityki spójności na konwergencję wewnętrzną w Polsce	246
Artur Lipieta, Barbara Pawelek, Roman Huptas: Analiza porównawcza województw Polski ze względu na wykorzystanie środków unijnych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w latach 2007–2010	257
Mariusz Wiśniewski: Regionalne zróżnicowanie absorpcji unijnego wsparcia dla polskiej wsi.....	266
Kinga Wasilewska: JESSICA, JEREMIE i JASPERS na rzecz wzrostu gospodarczego	278
Alojzy Zalewski: Rynkowe uwarunkowania konkurencji terytorialnej w świetle inwestycji rzeczowych	290
Małgorzata Leśniak-Johann: Uwarunkowania konkurencji i współpracy w kontekście rozwoju turystyki na pograniczu dolnośląsko-saksońskim. Zarys problemu	300
Emilia Bogacka: Współpraca w zakresie bezpieczeństwa publicznego na obszarze nadgranicznym Polski z Niemcami	312
Alina Kulczyk-Dynowska, Katarzyna Przybyła: Karkonoskie parki narodowe (Karkonoski Park Narodowy i Krkonošský Národní Park) a rozwój transgranicznej przestrzeni regionalnej	321
Anna Malina, Dorota Mierzwa: Analiza porównawcza sytuacji makroekonomicznej Polski i krajów ościennych w okresie 20 lat przemian gospodarczych.....	330
Zbigniew Piepiora: Występowanie katastrof naturalnych w Europie i międzynarodowa współpraca w zakresie przeciwdziałania ich skutkom.....	342
Jakub Piecuch, Łukasz Paluch: Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju regionów basenu Morza Śródziemnego	357
Adam Dąbrowski: Globalizacja a regionalizm	366
Krzysztof Malik: Wybrane metody oceny polityki rozwoju regionu.....	374
Dorota Rynio: Regiony problemowe wobec nowego paradygmatu polityki regionalnej w Polsce	394

Piotr Rzeńca: Parki tematyczne jako czynnik rozwoju gospodarki. Identyfikacja zjawiska.....	405
Renata Lisowska: Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionach zmarginalizowanych na przykładzie województwa łódzkiego.....	416
Aleksandra Koźlak: Transport jako czynnik rozwoju regionalnego	425
Adam Przybyłowski: Inwestycje transportowe w województwie dolnośląskim w aspekcie realizacji strategii zrównoważonego rozwoju	435
Paweł Andrzejczyk: Znaczenie logistyki zwrotnej dla zrównoważonego rozwoju regionu	450
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Wojewódzkie planowanie przestrzenne – istota, możliwości i ograniczenia.....	460
Andrzej Raszkowski: Wybrane aspekty orientacji marketingowej jednostek terytorialnych.....	470
Krzysztof Wiktorowski: Tożsamość regionalna i lokalna jako element zrównoważonego rozwoju regionu zachodniopomorskiego	480
Jan Polski: Efekty zewnętrzne w marketingu urbanistycznym	491
Danuta Stawasz: Regionalne zróżnicowania rozwoju polskich regionów po 10 latach funkcjonowania samorządu terytorialnego	501
Beata Bal-Domańska: Klasyfikacja podregionów Polski szczebla NUTS-3 ze względu na poziom rozwoju gospodarczego	509
Łukasz Mach: Zastosowanie metod wielowymiarowej analizy do oceny potencjału rozwojowego regionów.....	520
Grażyna Karmowska: Porównanie rozwoju subregionów województwa zachodniopomorskiego w latach 1999–2007	530
Ewa Mazur-Wierzbicka: Stymulowanie zrównoważonego rozwoju w regionie zachodniopomorskim przy wykorzystaniu dobrych praktyk.....	542
Maria Kola-Bezka: Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju regionu w świetle wyników badania ankietowego mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego	552
Joanna Kosmaczewska: Przedsiębiorczość jako stymulanta turystycznego rozwoju obszarów wiejskich.....	563
Sandra Misiak: Aktywność zawodowa kobiet w województwie zachodniopomorskim	573
Agnieszka Skowronek-Grądział: Analiza porównawcza obszarów wiejskich w zakresie infrastruktury służącej ochronie środowiska	582
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Analiza zróżnicowania przestrzennego wydatków na usługi z zakresu oświaty i wychowania w Polsce	594
Anna Majchrzak: Ocena sytuacji finansowej powiatów województwa wielkopolskiego z wykorzystaniem metody Warda	602
Marian Maciejuk: Struktura pomocy publicznej dla przedsiębiorców w Polsce w latach 2006-2009	612

Tomasz Kołakowski: Pomoc publiczna udzielona przez dolnośląskie samorządy podmiotom gospodarczym – dynamika i rodzaje wsparcia.....	623
Andrzej Wasiak: Restrukturyzacja w PKP na przykładzie PKP Energetyka SA	636
Monika Murzyn-Kupisz: Działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego a efekty mnożnikowe w gospodarce lokalnej i regionalnej.....	645
Marcelina Zapotoczna, Joanna Cymerman: Wykorzystanie wielowymiarowej analizy dyskryminacyjnej do grupowania wspólnot mieszkaniowych	658
Agnieszka Kłysik-Uryszek: Działalność eksportowa spółek z udziałem kapitału zagranicznego – regionalne zróżnicowania w Polsce.....	668

Summaries

Malgorzata Markowska, Danuta Strahl: Dynamic classification of the European regional space regarding the level of Output innovation identifiers	28
Marek Szajt: Change in the innovative position of regions in the enlarging European Union.....	38
Elżbieta Izabela Misiewicz: Innovation and regional development – the soft model	47
Katarzyna Widera: Comparative analysis of the level of innovation in regions.....	55
Elżbieta Sobczak: Statistical analysis of workforce by the intensity of R&D activity in EU countries	65
Malgorzata Markowska: EU regions classification by the dynamics of innovation characteristics (regarding Output)	80
Dariusz Głuszczyk: Regional innovation system – the definitive and the model approach (theoretical discussions).....	89
Andrzej Sztando: Assessment of the regional innovation strategies implementation systems – a study report.....	101
Bartłomiej Jefmański, Malgorzata Markowska: The assessment of Polish regions with regard to smart specialization in European space applying fuzzy classification.....	113
Anna Beata Kawka: The influence of human capital quality on regional development.....	123
Iwona Skrodzka: Intellectual capital influence and the level of economic development in Polish regions – the soft model.....	135
Malgorzata Juchniewicz, Urszula Tomczyk: Regional differentiation of enterprise intellectual capital in Poland.....	146
Magdalena Graczyk, Leszek Kaźmierczak-Piwko: The role of eco-innovation in the process of sustainable development of a region.....	157

Katarzyna Szymańska: Region innovativeness as a tool shaping the organisational culture of SMEs.....	167
Lukasz Mamica: Industrial design as a sector of creative industries.....	177
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Supply chain in shaping the innovativeness of Western Poland regions	189
Patrycja Zwiech: The importance of human capital in the development of West Pomeranian Voivodeship	200
Janusz Kornecki, Maciej Kokotek, Arkadiusz Szymański: Support for the innovativeness of small and medium-sized enterprises in the development of Łódź Voivodeship.....	210
Krzysztof Krukowski, Maciej Zastempowski: Financial instruments supporting the innovativeness of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship in the light of empirical research	217
Marek Obrębalski: Contemporary problems of the regional policy of the European Union and Poland	227
Bogdan Leszkiewicz: Strategies of the European Union regional policy	235
Tomasz Dorożyński: The role of EU cohesion policy in regional and local economy.....	245
Ewa Kusidel: The impact of the cohesion policy on the internal convergence in Poland	256
Artur Lipieta, Barbara Pawelek, Roman Huptas: Comparative analysis of Polish Nuts 2 level regions from the point of view of the level of using European funds from the European Regional Development Fund for the period between January 2007 and June 2010	265
Mariusz Wiśniewski: Regional diversification of EU support absorption for Polish rural areas.....	277
Kinga Wasilewska: JESSICA, JEREMIE and JASPERS for economic growth.....	289
Alojzy Zalewski: Market determinants of territorial competition in the light of material investments.....	299
Małgorzata Leśniak-Johann: Conditions of the cooperation and competition in tourism in Saxony–Lower Silesian borderland. Selected problems.....	311
Emilia Bogacka: Cooperation in the area of public safety in the Poland–Germany borderland.....	320
Alina Kulczyk-Dynowska, Katarzyna Przybyła: Giant Mountains national parks (KPN and KRNAP) and the development of cross-border regional space	329
Anna Malina, Dorota Mierzwa: A comparative analysis of macroeconomic situation in Poland and neighbouring countries in the 20-year period of structural changes	341
Zbigniew Piepiora: The occurrence of natural disasters in Europe and the international cooperation in the field of counteracting their results	356

Jakub Piecuch, Łukasz Paluch: Determinants of social and economic development of the Mediterranean basin regions.....	365
Adam Dąbrowski: Globalization and regionalization.....	373
Krzysztof Malik: Chosen methods of regional development policy evaluation	393
Dorota Rynio: Problem regions in the face of a new paradigm of the regional policy in Poland	404
Piotr Rzeńca: Theme parks as a factor in the development of economy. An identification of the phenomenon	415
Renata Lisowska: The determinants of SME growth in marginalized regions illustrated with the example of Łódź Voivodeship	424
Aleksandra Koźlak: Transport as a factor of regional development	434
Adam Przybyłowski: Transport investments in Lower Silesian Voivodeship in the context of sustainable development strategy	449
Paweł Andrzejczyk: The significance of reverse logistics for balanced region development.....	459
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Voivodeship spatial planning – the essence, opportunities and constraints.....	469
Andrzej Raszkowski: Selected aspects of the marketing orientation of territorial units	479
Krzysztof Wiktorowski: Regional and local identity as an element of sustainable development of the West Pomeranian region.....	490
Jan Polski: External effects in urban marketing.....	500
Danuta Stawasz: Regional differences in the development of Polish regions after the establishment of territorial self-government	508
Beata Bal-Domańska: Classification of Polish sub-regions (NUTS-3) by economic development level	519
Łukasz Mach: Application of the methods of multidimensional comparative analysis as a basis for parameters assignment of development potential of regions.....	529
Grażyna Karmowska: A comparison of the development of the subregions of West Pomeranian Voivodeship in 1999-2007.....	541
Ewa Mazur-Wierzbicka: Stimulating sustainable development in West Pomeranian Voivodeship by using good practices.....	551
Maria Kola-Bezka: Entrepreneurship as a factor of regional development on the basis of the survey results of the residents of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship	562
Joanna Kosmaczewska: Entrepreneurship as a stimulus to tourism development in rural areas	572
Sandra Misiak: Professional activity of women in West Pomeranian Voivodeship.....	581
Agnieszka Skowronek-Grądziel: A comparative analysis of rural areas in the field of environment protection infrastructure	593

Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Analysis of spatial differentiation of expenditure on education in Poland.....	601
Anna Majchrzak: Financial standing of counties in Greater Poland Voivodeship assessed with Ward's method.....	611
Marian Maciejuk: The structure of public aid for entrepreneurs in Poland in the period 2006-2009.....	622
Tomasz Kołakowski: Public aid granted to economic entities by Lower Silesian self-governments – dynamics and types of support.....	635
Andrzej Wasiak: Restructuring in PKP illustrated by the case of PKP Energetyka SA.....	644
Monika Murzyn-Kupisz: Activities aimed at preservation of cultural heritage and multiplier effects in the local and regional economy.....	657
Marcelina Zapotoczna, Joanna Cymerman: Using the multidimensional discriminant analysis for grouping housing cooperatives.....	667
Agnieszka Kłysik-Uryszek: Export activity of companies with foreign capital – regional differences in Poland.....	677

Joanna Kosmaczewska

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ JAKO STYMULANTA TURYSTYCZNEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH¹

Streszczenie: Poruszonym w artykule problemem badawczym jest hipotetyczna zależność między wskaźnikiem przedsiębiorczości a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy oraz rozwojem turystycznym gminy. Weryfikacji hipotezy dokonano na podstawie analizy danych statystycznych dla 348 gmin wiejskich, wykorzystując przy tym współczynnik korelacji liniowej i metodę sum standaryzowanych. Ustalono, że istnieje silna statystyczna zależność między wskaźnikiem przedsiębiorczości i rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy ($r = +0,72$), jak i między wskaźnikiem przedsiębiorczości i rozwojem turystycznym gminy ($r = +0,7$). Wyciągnięto zatem wniosek, że przedsiębiorczość może być określana jako stymulanta turystycznego rozwoju obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, rozwój, przedsiębiorczość, turystyka.

1. Wstęp

Przedsiębiorczość jest zagadnieniem podejmowanym przez wiele dyscyplin naukowych, stąd dość trudno o jednolite stanowisko w kwestii definiowania samego pojęcia. Przedsiębiorczość może być zatem odnoszona do aktywności poszczególnych osób, przedsiębiorstw, ale również jednostek samorządów terytorialnych.

Jak podaje A.P. Wiatrak [2010], w zależności od sposobu prowadzenia działań przedsiębiorczych można wyróżnić:

- a) przedsiębiorczość niezależną – przejawiającą się uruchomieniem nowego przedsiębiorstwa,
- b) przedsiębiorczość korporacyjną – obejmującą innowację w istniejącej już firmie lub jej rozwój przez tworzenie nowych podmiotów gospodarczych,
- c) przedsiębiorczość indywidualną – ograniczoną do założenia i prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,

---

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2010–2012 jako projekt badawczy habilitacyjny nr NN114352339.

d) przedsiębiorczość zespołową – charakteryzującą działających wspólnie indywidualnych przedsiębiorców,

e) przedsiębiorczość rolniczą – polegającą na przedsiębiorczych działaniach podejmowanych w obrębie rolnictwa,

f) przedsiębiorczość pozarolniczą, na którą składają się działania przedsiębiorcze realizowane poza rolnictwem.

Znaczenie przedsiębiorczości jest szczególnie podkreślane w kontekście rozwoju obszarów wiejskich, gdzie aktywność w zakresie podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej może być narzędziem zmian strukturalnych. Zgodnie jednak z danymi GUS w 2010 roku liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON przypadająca na 10 tys. ludności była o blisko 50% niższa na terenach wiejskich niż w miastach. Z pewnością tak duża dysproporcja wynika z głównych uwarunkowań determinujących przedsiębiorczość, do których należą czynniki społeczno-kulturowe i ekonomiczne. Nie bez znaczenia jest też zazwyczaj gorszy na obszarach wiejskich dostęp do podstawowych czynników produkcji, takich jak ziemia – rozumiana jako lokalizacja, praca czy kapitał. Znaczącą rolę w pobudzaniu lokalnej przedsiębiorczości zwłaszcza na obszarach wiejskich może odgrywać także samorząd terytorialny, realizując np. inwestycje w infrastrukturę techniczną gminy [Kołodziejczyk 2002] lub poprzez doradztwo zwiększając zdolność mieszkańców do wykorzystania środków wsparcia w ramach polityki strukturalnej państwa.

Przedsiębiorczość można traktować jako postawę człowieka lub jako proces, którego przejawem jest powstawanie i rozwój podmiotów prowadzących działalność gospodarczą [Kapusta 2006, s. 18]. Ze względu na zakres niniejszego opracowania przedsiębiorczość będzie rozumiana właśnie jako aktywna postawa mieszkańców, której efektem jest skłonność do podejmowania działalności gospodarczej. W pracy przyjęto zatem, że miernikiem tak zdefiniowanej przedsiębiorczości może być liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON przypadająca na liczbę ludności w wieku produkcyjnym [Iwańska, Bienkowska 2010].

Mając na uwadze potencjalne efekty występowania mnożnika, w niniejszych rozważaniach przyjęto, że przedsiębiorczość może wpływać stymulująco na rozwój obszarów wiejskich, w tym także rozwój funkcji turystycznej. W związku z powyższym za cel podjętych rozważań przyjęto weryfikację dwóch hipotez zakładających, że:

1) istnieje statystycznie istotny związek między przedsiębiorczością a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy,

2) istnieje statystycznie istotny związek między przedsiębiorczością a turystycznym rozwojem gminy.

Weryfikacja postawionych hipotez została dokonana na podstawie danych statystycznych dotyczących wszystkich gmin wiejskich zlokalizowanych w strefie pojeziernej.

2. Charakterystyka przedsiębiorczości na badanym obszarze

Analiza przedsiębiorczości zrealizowana została dla wszystkich 348 gmin wiejskich położonych w strefie pojeziernej wyznaczonej przez J. Kondrackiego [Kondracki 1978] i zmodyfikowanej tak, by obejmowała obszar całych gmin [Iwicki 1998].

Granice tak zdefiniowanego obszaru badawczego określa osiem województw:

- lubuskie (31 gmin),
- mazowieckie (12 gmin),
- kujawsko-pomorskie (92 gminy),
- podlaskie (18 gmin),
- pomorskie (58 gmin),
- warmińsko-mazurskie (55 gmin),
- wielkopolskie (63 gminy),
- zachodniopomorskie (19 gmin).

Do najczęstszych sposobów szacowania wskaźnika przedsiębiorczości należy analiza relacji liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych do liczby ludności (metodologia przyjęta przez GUS) lub do liczby ludności w wieku produkcyjnym [Salamon 2009; Iwańska, Bieńkowska 2010]. Druga z zaproponowanych metod wyznaczania wskaźnika przedsiębiorczości została wykorzystana w niniejszym opracowaniu ze względu na fakt, że w większym stopniu uwzględnia realne możliwości podejmowania działalności gospodarczej przez ludność badanego obszaru.

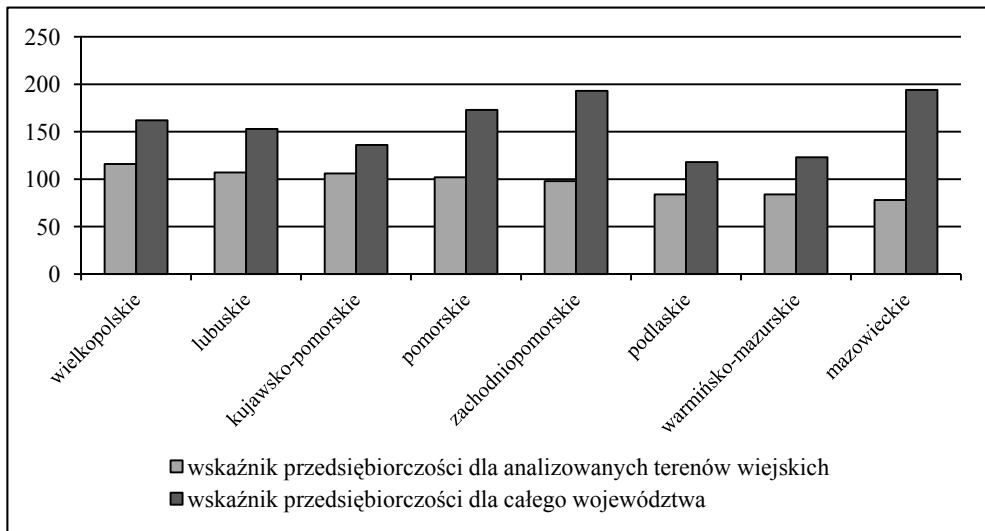
Zastosowany w pracy wskaźnik przedsiębiorczości obliczono zatem wg wzoru [Iwańska, Bieńkowska 2010]:

$$Wp = \frac{P}{L} * 1000 ,$$

gdzie: P – liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON; L – ludność w wieku produkcyjnym (zgodnie z metodologią przyjętą przez GUS przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18–64 lata, dla kobiet – 18–59 lat).

Ponadto dla wyeliminowania przypadkowej zmienności okresowej danych operowano na wartościach średnich dla lat 2007–2009.

Analizując dane zaprezentowane na rys. 1, można stwierdzić, że wskaźnik przedsiębiorczości jest silniej zróżnicowany w przypadku całych województw niż w obrębie poszczególnych analizowanych terenów wiejskich. Rysunek 1 wskazuje jednoznacznie, że mieszkańcy terenów wiejskich charakteryzują się niższą przedsiębiorczością niż mieszkańcy całego województwa, w tym szczególnie miast. Najwyższy wskaźnik przedsiębiorczości wśród analizowanych terenów wiejskich uzyskały gminy położone w województwie wielkopolskim, natomiast najmniejszą różnicę w liczbie podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym w porównaniu do całego województwa odnotowano dla gmin zlokalizowanych w obrębie województwa ku-

Rys. 1. Porównanie średniego wskaźnika przedsiębiorczości dla analizowanych terenów wiejskich i całych województw

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

jawsko-pomorskiego. Najwyższa różnica w tak definiowanej przedsiębiorczości między analizowanymi gminami wiejskimi a obszarem całego regionu wystąpiła w przypadku województwa mazowieckiego. Ze względu na obecność w tym województwie stolicy kraju jako bardzo silnego ośrodka rozwoju gospodarczego – tzw. rdzenia, można przyjąć, że w województwie tym szczególnie nasilone jest zjawisko „wyciekania”, objawiające się drenażem wykwalifikowanej kadry, kapitału i innych zasobów z peryferii do rdzenia. Choć należy podkreślić, że zjawisko „wyciekania” zasobów z peryferii do rdzenia występuje także w pozostałych województwach, to z pewnością w przypadku słabszego rdzenia będzie ono mniejsze. Wniosek ten można wysnuć, analizując różnice w wartościach wskaźnika przedsiębiorczości między analizowanymi obszarami wiejskimi a całym województwem. Mianowicie najmniejsze różnice zaobserwowano w województwie kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim oraz podlaskim, przy czym województwa te w roku 2009 wygenerowały łącznie około 11% PKB, natomiast udział województwa mazowieckiego w tworzeniu PKB oscylował wokół 22%.

3. Przedsiębiorczość a rozwój ekonomiczno-społeczny gminy

Wieloaspektowość rozwoju powoduje, że definiowanie tego zjawiska zawężonego nawet do jednostek terytorialnych opiera się na eksponowaniu elementów istotnych z punktu widzenia danego autora. Mimo pewnych różnic, większość definicji uznaje jednak kluczową rolę, jaką w rozwoju pełnią lokalna społeczność, lokalna władza

i „lokalnie umiejscowione” podmioty gospodarcze. R. Broł definiuje rozwój na poziomie lokalnym jako „zharmonizowane i systematyczne działanie społeczności, władzy publicznej oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących w danej jednostce terytorialnej, zmierzające do kreowania nowych i poprawy istniejących walorów użytkowych, tworzenia korzystnych warunków dla gospodarki oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego” [Broł 1998, s. 11]. K. Kuciński podkreśla natomiast, że warunkiem efektywnego rozwoju regionalnego czy lokalnego jest wykorzystywanie endogenicznych czynników wzrostu, lokalnej przedsiębiorczości, otwartości regionu i dążenie do równowagi ekologicznej [Kuciński 2010]. Jest to spojrzenie zbieżne z koncepcją wzrostu endogenicznego, gdzie podstawowym czynnikiem wzrostu jest aktywizacja potencjału wewnętrznego regionu. Bazując zatem na teorii wzrostu endogenicznego, w pracy założono, że rozwój zawiera w sobie wzrost gospodarczy i nie jest bez niego możliwy [Fiedor 2010], a przedsiębiorczość może być traktowana jako endogeniczny zasób stymulujący rozwój ekonomiczno-społeczny gminy.

By sprawdzić, na ile silny jest związek przedsiębiorczości z rozwojem gminy, przy wykorzystaniu metody sum standaryzowanych utworzono syntetyczny wskaźnik poziomu rozwoju uwzględniający stosowane w literaturze wskaźniki cząstkowe charakteryzujące inne elementy składowe rozwoju (zob. tab. 1).

Tabela 1. Przyjęta struktura rozwoju ekonomiczno-społecznego

Wskaźnik poziomu rozwoju	Wskaźniki cząstkowe	Wybrane zastosowanie w literaturze
Komponent społeczny	wskaźnik atrakcyjności migracyjnej (śr. saldo migracji/obrot migracyjny)	Rosner i in. 2007
	% udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	Wojewodziec 2002, Kamińska, Janulewicz 2009
Komponent ekonomiczny	wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca	Zarębski 2011
	dochody własne gminy na 1 mieszkańca	Feltynowski 2009, Derek 2008
	wskaźnik przedsiębiorczości	Iwańska, Bieńkowska 2010
	% udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	Lichniak 2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury.

Zastosowanie zaprezentowanych wskaźników cząstkowych może być przedmiotem szerokiej dyskusji, głównie ze względu na fakt ich subiektywnego doboru. Ponadto nadmienić należy, że przywołane zmienne informują jedynie o poziomie rozwoju w danym momencie, nie dostarczając tym samym informacji na temat przebiegu procesu rozwoju.

Ponieważ zdecydowana większość przyjętych w badaniu elementów składowych rozwoju posiada charakter stymulant, procentowy udział bezrobotnych zarejestrowa-

nych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zamieniono także na stymulantę², a następnie przeprowadzono standaryzację wartości wskaźników cząstkowych [Młodak 2006]. Wszelkie obliczenia przeprowadzono na wartościach średnich dla lat 2007–2009. W kolejnym kroku analizowanym wskaźnikom cząstkowym nadano wagi, biorąc pod uwagę sumę wartości otrzymanych współczynników korelacji i siłę związku korelacyjnego między analizowanymi wskaźnikami, co przedstawia tab. 2.

Tabela 2. Przyznanie wag dla poszczególnych wskaźników cząstkowych WPR

Korelacja porządku rang Spearmana – oznaczone wsp. korelacji są istotne z $p < 0,05$						
	AM	PG	DW	WW	P	wod-kan
AM		0,55	0,43	0,07	0,53	0,12
PG	0,55		0,59	0,04	0,42	0,31
DW	0,43	0,59		0,31	0,33	0,35
WW	0,07	0,04	0,31		0,02	0,15
P	0,53	0,42	0,33	0,02		0,14
wod-kan	0,12	0,31	0,35	0,15	0,14	
suma istotnych wsp.korelacji	1,70	1,91	2,00	0,59	1,44	1,07
wagi	0,19	0,20	0,18	0,10	0,17	0,16

AM – atrakcyjność migracyjna, PG – wskaźnik przedsiębiorczości, DW – dochody własne gminy na 1 mieszkańca, WW – wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca, P – proc. udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, wod-kan – proc. udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej

Źródło: opracowanie z zastosowaniem programu Statistica.

Tabela 3. Związek statystyczny pomiędzy syntetycznym wskaźnikiem poziomu rozwoju a poszczególnymi wskaźnikami cząstkowymi ($p \leq 0,01$)

Wskaźniki cząstkowe WPR	Wartość współczynnika korelacji liniowej Pearsona	Współczynnik determinacji
Atrakcyjność migracyjna	0,61	37%
Wskaźnik przedsiębiorczości	0,72	53%
Dochody własne gminy <i>per capita</i>	0,75	57%
Wydatki budżetu gminy <i>per capita</i>	0,48	23%
Udział pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym*	0,57	33%
Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	0,44	19%

*udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym po zamianie na stymulantę

Źródło: opracowanie z zastosowaniem programu Statistica.

² Procentowy udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zamieniono na odsetek pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Zaprezentowana metodologia dała możliwość określenia wartości wskaźnika poziomu rozwoju dla każdej z 348 analizowanych gmin, które wykorzystane zostaną do badania związku między przedsiębiorczością a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy.

Należy w tym miejscu powrócić do postawionej we wstępie jednej z hipotez badawczych, zakładającej, że istnieje statystycznie istotny związek między przedsiębiorczością a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy. W celu zweryfikowania postawionej hipotezy zastosowano współczynnik korelacji liniowej Pearsona. Wyniki obliczeń zawiera tab. 3.

Najsilniej skorelowane dodatnio ze wskaźnikiem syntetycznym WPR są dochody własne gminy na osobę ($r = +0,75$) i wskaźnik przedsiębiorczości ($r = +0,72$), co pozwala potwierdzić przyjętą hipotezę, że istnieje statystycznie istotny i silny związek między przedsiębiorczością a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy.

4. Przedsiębiorczość a rozwój turystyczny gmin

W artykule przyjęto także hipotezę mówiącą o tym, że istnieje statystycznie istotny związek między przedsiębiorczością a turystycznym rozwojem gminy. Definiowanie rozwoju turystycznego zazwyczaj dotyczy analizy trzech aspektów, tj. walorów turystycznych, ruchu turystycznego i zagospodarowania turystycznego. Ze względu na fakt, że walory turystyczne są w znacznym stopniu niesterowalnymi determinantami rozwoju turystyki w gminie, a dane dotyczące ruchu turystycznego zbierane przez GUS mają w dużej mierze charakter szacunków, jako wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej w gminie przyjęto liczbę podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w sekcji H na 1000 osób w wieku produkcyjnym.

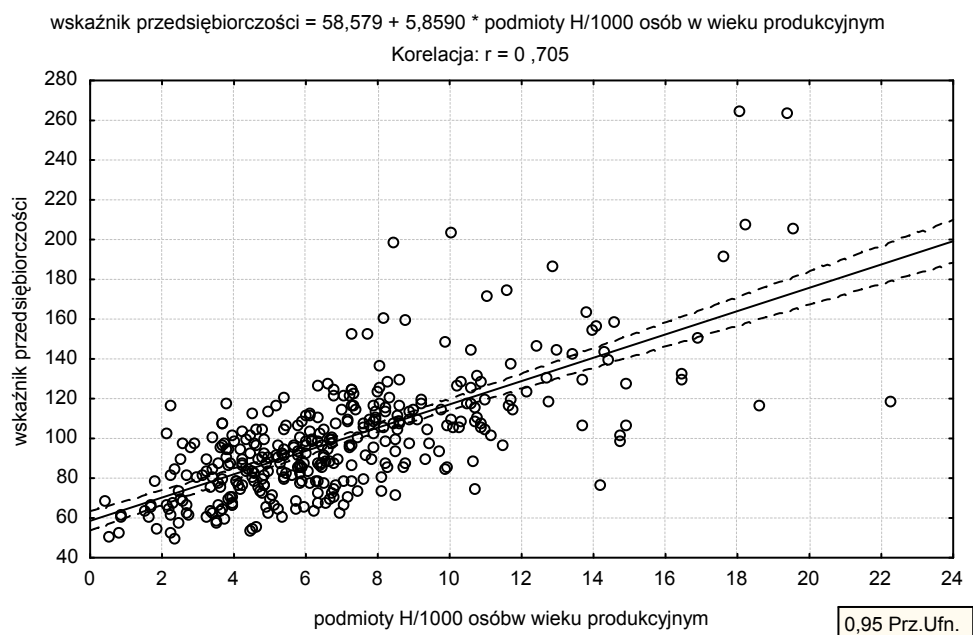
Przy wyborze takiego właśnie wskaźnika kierowano się założeniem, że jeśli wśród podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie gminy zaczynają powstawać podmioty sekcji H (wg klasyfikacji PKD 2004), z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że oznacza to rozwój funkcji turystycznej.

Na kierunek i siłę związku między funkcją turystyczną a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy mogą mieć wpływ zarówno czynniki endogenne, jak i egzogenne. Ruch turystyczny traktowany jest jako czynnik egzogeny, który generuje popyt m.in. w miejscu docelowym, do zaspokojenia którego niezbędne jest wytworzenie określonej ilości dóbr i usług, przy czym najkorzystniej, jeśli odbywa się to przy jak największym udziale społeczności lokalnej. Brak przedsiębiorczości ze strony mieszkańców gminy może zatem skutkować niewystępowaniem funkcji turystycznej na danym obszarze, jej nieefektywną realizacją lub uzależnieniem od czynników egzogennych, np. w postaci zewnętrznego kapitału finansowego czy ludzkiego. Jak zauważa M. Mika, „wielkość ekonomicznych efektów mnożnikowych związanych z rozwojem turystyki zależy od sposobu jej organizacji, relacji własnościowych w sektorze turystycznym oraz poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru recepcji turystycznej” [Mika 2007, s. 49]. Stąd też można przyjąć, że rozwój

turystyki zwłaszcza na obszarach wiejskich, gdzie ranga trakcji turystycznych jest niższa niż w miastach, w znacznej mierze oparty jest na przedsiębiorczych postawach samych mieszkańców.

W celu weryfikacji drugiej postawionej hipotezy obliczono współczynnik korelacji liniowej Pearsona, który wykazał silny związek ($r = +0,705$ $p \leq 0,01$) między przedsiębiorczością a rozwojem turystycznym analizowanych gmin wiejskich. Współczynnik determinacji wyniósł 49%, co oznacza, że blisko połowa zmienności wskaźnika przedsiębiorczości może być wyjaśniona liniowym oddziaływaniem liczby podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w sekcji H na 1000 osób w wieku produkcyjnym.

Rys. 2. Diagram korelacyjny między wskaźnikiem przedsiębiorczości i liczbą podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w sekcji H na 1000 osób w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne z zastosowaniem programu Statistica.

Diagram korelacyjny wskazuje na znaczną koncentrację gmin oraz występowanie pojedynczych gmin o skrajnych wartościach dodatnich. Prowadzi to do wniosku, że większość analizowanych gmin należy do tzw. gmin przeciętnych pod względem wskaźnika przedsiębiorczości. Wartość średnia tego wskaźnika wyliczona dla lat 2007–2009 i wszystkich gmin wiejskich w Polsce wyniosła 102,3. Z kolei wyliczona w sposób analogiczny liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w sekcji H na 1000 osób w wieku produkcyjnym dla wszystkich gmin wiejskich w Polsce wyniosła 3,7. Można zatem na podstawie analizy rozproszenia obserwacji

wysnuć wniosek, że znaczna część analizowanych gmin przekracza wartość średnią dla gmin wiejskich w Polsce, co zgodnie z przyjętymi w pracy założeniami oznacza rozwiniętą funkcję turystyczną.

5. Wnioski

W wyniku przeprowadzonych analiz ustalono, że istnieje silny i dodatni związek między przedsiębiorczością a rozwojem ekonomiczno-społecznym gminy. W niniejszych rozważaniach przedsiębiorczość potraktowano jako endogeniczny zasób stymulujący rozwój gminy. Ponadto stwierdzono silny związek między przedsiębiorczością a turystycznym rozwojem gminy, wyrażonym liczbą podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w sekcji H na 1000 osób w wieku produkcyjnym. Można zatem uznać, że wydatek turystyczny poczyniony na obszarze o silnie rozwiniętych przedsiębiorczych postawach mieszkańców w znacznej części pozostanie w gminie, zasilając miejscowy budżet, i dzięki występowaniu mnożnika turystycznego wtórnie pobudzi lokalną przedsiębiorczość.

Poczynione rozważania i analizy upoważniają do stwierdzenia, że przedsiębiorczość może być określana jako stymulanta turystycznego rozwoju obszarów wiejskich.

Literatura

- Brol R. [1998], *Rozwój lokalny – nowa logika rozwoju gospodarczego*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 785, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Chmieliński P. [2006], *Wspieranie przedsiębiorczości w działalności gospodarczej małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, [w:] *Przedsiębiorczość w teorii i praktyce*, red. M. Strużycki, SGH, Warszawa, s. 171.
- Derek M. [2008], *Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce*, rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. A. Kowalczyka, Wydz. Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 24–59.
- Feltynowski M. [2009], *Planowanie przestrzenne a rozwój społeczno-gospodarczy w gminach wiejskich woj. łódzkiego*, Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin, Oeconomia nr 268 (54), Szczecin, s. 35–44.
- Fiedor B. [2010], *Zagadnienia wstępne – ekonomia rozwoju i mierniki jego oceny*, [w:] *Ekonomia rozwoju*, red. K. Kociszewski, B. Fiedor, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 14.
- Iwańska M., Bieńkowska W. [2010], *Zróźnicowanie wartości wskaźnika przedsiębiorczości w gminach wiejskich woj. mazowieckiego w układzie przestrzennym*, Acta Sci. Polonorum, Oeconomia 9(3), s. 119–127.
- Iwicki S. [1998], *Turystyka w zrównoważonym rozwoju obszarów pojeziernych*, Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy, Rozprawy nr 87, Bydgoszcz.
- Kamińska A., Janulewicz P. [2009], *Klasyfikacja gmin wiejskich woj. lubelskiego na podstawie rozwoju społeczno-gospodarczego*, Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomia nr 275 (57), Szczecin, s. 31–42.

- Kapusta F. [2006], *Przedsiębiorczość. Teoria i praktyka*, PWN, Poznań–Wrocław.
- Kołodziejczyk D. [2002], *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze lokalnego rozwoju gospodarczego*, IERiGŻ, Warszawa.
- Kondracki J. [1978], *Geografia fizyczna Polski*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Kuciński K. [2010], *Regionalna perspektywa przedsiębiorczości*, [w:] *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, red. K. Kuciński, Difin, Warszawa, s. 22.
- Lichniak I. [2008], *Pomiar kapitału ludzkiego*, [w:] *Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów. W poszukiwaniu nowych miar*, red. H. Godlewska-Majkowska, SGH, Warszawa.
- Mika M. [2007], *Turystyka jako przedmiot badań naukowych*, [w:] *Turystyka*, red. W. Kurek, PWN, Warszawa, s. 40.
- Młodak A. [2006], *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin, Warszawa, s. 44.
- Rosner A. (red.) [2007], *Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a różnicowanie dynamiki przemian*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Salamon J. [2009], *Przestrzenne zróżnicowanie wartości wskaźnika przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego*, „Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich” nr 5, PAN, Kraków, s. 231–239.
- Wiatrak A., *Znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju terenów wiejskich*, Roczniki Naukowe SERiA, t. XII (w druku).
- Wojewodziec T. [2002], *Ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin województwa małopolskiego*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 941, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, s. 483-487.
- Zarębski P. [2011], *Atrakcyjność polskich regionów dla inwestycji w turystykę*, [w:] *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca*, red. A. Rapacz, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 157, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 351–361.

ENTREPRENEURSHIP AS A STIMULUS TO TOURISM DEVELOPMENT IN RURAL AREAS

Summary: The research issue of this article is the hypothetical inter-dependence between the entrepreneurship index and economic and social development of a commune as well as tourism development therein. The hypothesis was verified on the basis of the analysis of statistical data from 348 rural communes with the application of Pearson's coefficient and Hellwig's method of standardized sums. It was found that there is a high statistical inter-dependence between the entrepreneurship index and economic and social development of a commune ($r = +0.72$) as well as between the entrepreneurship index and the tourism development in a commune ($r = +0.7$). Therefore, it was concluded that entrepreneurship may be defined as the stimulus of tourism development in rural areas.

Keywords: rural areas, development, enterprise, tourism.